

de Arcas del Prior d'Ovarra» afr. amb les Paüls i San Paulino a. 1554 (Moner, *BiblEscrRbg.* 98); Arcas del prior d'Ovarra a. 1620 (*BullAssExcCat.* xi, 126. Com que entre entre Ovarra i Alins es passa el Congost de la Croqueta pujant cap a Les Paüls, i potser *arcas* expressa la idea de 'congost' (o termenal), hi pogué haver un doble nom *Arcas* al pas d'aquest congost, suposant que en el doc. de 1003 les lletres *infed* siguin evolució fonètica o sigla mal entesa per INFERIOR (dissimilació R-R > d-r?).

Torre-darques mun. del Matarranya, que ja consta com *Turris Archarum* en docs. de 1280 i 1443: *E.T.C.* II, 131, 132.

Valldarques en el Segre Mitjà n'haurem de tractar a part, car n'hi ha documentació ben antiga, i el que en dic en *DECat*, 366b35, és ben poc; però en tot cas, no és sols *Vall-* sinó també *Serradarques*, mas dins del seu terme (xviii, 65.20).

Junt amb els noms de dominis lingüístics estrangers que ja dono en les n. 2 i 3 (r-rom. i alv.): a Toscana hi ha 8 o 10 NLL *Arca*: *Serra d'Arca*, *Pian d'Arca*, *Poggio d'Arca*, *Fontarca* (Pieri, *Top. V. d'Arno*, que hi veu un sentit com el dels agrimensors romans, V. Forcellini, s. v.). En el Bearn hi ha sobretot un Col des *Arques* entre el te. d'Aydius i el de Gèse (PRaymond, *Di. Top. BPy.*), que deu ser el mateix que *Col de les Arques* (E-7) entre Aydius i la vall de Biele d'Ossau (Boisson, mapa d'Ossau i Aspa). També en aquest mapa, *Pilarquet*, que pot ser dissimilació de *Peira-arquet*. A l'Aude però ja a la r. del Ross. que és on Max. Pratz situa el doc. arcaic de *arca* de 817 (*DECat*, 365b59), Sabarthès, *Di. Top. Aude*, però un poc més a l'E., troba «Col delhas *Arcas*» en doc. de 1538, entre Sales, Fitó i Opol, collada o munt. avui *Serrat d'Arques*.

La composició sui-generis basta per datar d'època arcaica els singulars compostos: *Puig-ses-Arques* entre Granollers de Rocacorba i Biert (alt Gironès) 1980; i *Coll-sa-l'arca* 1 o 2 k. a l'O. de Camprodon, 1985. Enterament paral·lel al nom del poble de *Salarsa* de l'alta vall del Bac (alta Garrotxa), que Alsius (p. 101) troba en les formes *Arza* en *Marca Hi.* a. 1017, *Arça* 1362 i *Sarza* 1338 (*Arca* err. tip. en *Vi. Lit.*). Al costat mateix de *Salarsa* pujant cap a Camprodon hi ha un gran i antic mas *Les Arçoles* que mostra com un i altre vènen de *arç* (V. art. supra).

ARCALÍS

Poble del Pallars Sobirà, agregat a Estac.

PRON. MOD. *arkalis* Gerri (1920); id. Sort i Vall d'Assua (1969 etc.).

DOC. ANT. «in com. Paliarenssem, in kastrum --- de *Archalis*» a. 1075 (*Urgellia* vi, 882.5); *Arcalis* 1080 (Valls Tab., V. *Pir. Aneu*, p. xi), 1094 (ib. p. xiii); *Archalis* 1154-59 (Kehr, *Papsturk.*, p. 370).¹

N'hi ha uns homònims molt més al N., uns 40 k., i no són pobles sinó NLL d'alta muntanya: *Planell d'Arcalis* a la alta vall d'Àreu, Oh20 aigües amunt de 60

l'elevat Pla de Boet (on acampàvem amb Po. Fabra i els Arnalot l'any 1935); el Pic d'*Arcalis* ja és a la frontera i molt a prop del trifini amb Andorra i França. I, baixant en territori andorrà, hi ha Coma d'*Arcalis*, veg. el mapa Chevalier d'Andorra. El lloc andorrà i el de Vall Ferrera són ja força prop l'un de l'altre, però abocant aigües en sentit oposat (un cap a la Noguera, i l'altre cap a la Valira: aquest crec que desaiuga al Serrat o la vall de Tristaina). Sembla, doncs, que allí hi ha un lloc doble, lluny un de l'altre, i més allunyat encara el d'Estac.

La terminació *-lis* és sens dubte pre-romana: comuna amb *Beixalis* andorr. (te. d'Encamp);² *Mallolis* i *Buslis* (forma arcaica dels *Boldissos* de l'alt Pallars, a l'Acte C. de SdUrg., de 839), i hi ha un *Marculis* o *Marcolis* a Esterrí d'Àneu (xxxvii). En forma més breu, molts *-is* pre-romans en aquesta zona: *Aransís* (veg. supra, article *Arans*), *Ovis*, *Sarais*, *Estais*, *Civís*, *Noris*. És evident el caràcter pre-romà de *Beixalis* i *Buslis*, així mateix el d'*Ovis*, *Aransís*, *Civís*, *Noris* i altres dels en *-is* i en *-lis*. Encara que sigui menys segur el d'*Arcavell* i el de Planes d'*Arco* (a la vall del Flamicell, *E. T. C.* i, 148, núm. 30), i que no es vegi clara la probable combinació amb *Arcèguel* (*Arsè-*, infra), sembla que amb *Arcalis* s'imposa lligar *Arcalló*, pda. i font en te. de Baén (pron. *arkaóló* o *lo kaóló*, xxi, 112) puix que és damunt mateix d'*Arcalis*.

Impossible derivar d'*arca*, car així no podríem explicar *-lis*;³ mentre que en aquell paisatge toponímic tot indueix a una etimologia ibero-basca. Pre-romans són els noms dels altres agregats d'aquest terme: *Cartanis* p. de Gerri (*E. T. C.* i, 223, 272), *Buseu*, *Useu*, *Enseu*, pre-romans els de tots els pobles veïns, *Baén*, *Gerri*, *Baro*, *Mencui*, *Estac*, *Estais*. Llavors és més natural cercar-li una arrel en el bc. *erki* «arbusto» (Mitxelena, *Apell.*, § 217) i la seva família, molt dialectal biscaí i guip., que Azkue retroba en els NLL bascos *Erkiza*, *Erkinga* etc.; cf. en Azkue, *erkin*, *erkatz*.

En conclusió, com a ètmon d'*Arcalis* construiríem ERKARITZE, dissim., i per al d'*Arcalló*, ERKA-IRUN 'vareta o fibra d'*erki*; i d'altres com *erkingu*, que es poden veure directament en Azkue, l'anàlisi dels quals hem de deixar als bascolègs. Se n'hi deuen ajuntar d'altres, entre ells mots compostos; i en uns i altres hi haurà casos on *erk-* ha passat a *ark-* ja en basc, sobretot *arkaitz* 'roca' Mitxelena (*Apell.*, § 89), on s'ha combinat amb *a(i)tz* 'penya' (ajudant-hi la influència del sinònim *harri* 'pedra'). Però com a romanistes no escau ni ens cal anar més enllà.

¹ Un *Ramon de Archalies* el trobo a Bna. en un doc. de 1308. No és de creure que vingui dels orònims *Arcalis* (Andorra i V. Ferrera), però pot venir del nom del poble pallarès, potser amb alteració *-ies* per *-is*, per contaminació dels NPP *Elies/Elis(eu)* bíblics etc. — ² De l'arrel bascoide de Béixec i Beixesarri (*E.T.C.* II, 31). — ³ Inconcebible un híbrid del romànic *arca* amb l'antic NP romà *Lícus* (J. Segura, *Veu del Monts.* 1895, 347) o amb els noms epigràfics que aplega Whatmough (*D. A. A.* 80, 83).